

Medical Ethics and Law
Research Center

Faṣḥnāmah-i akhlāq-i pizishkī i.e., Quarterly Journal of Medical Ethics

2022; 16(47): 28

Shahid Beheshti
University of Medical Sciences

Examining the Conflict between Medical Education and Patient Rights from the Point of View of Medical Interns of Jundishapur University of Medical Sciences, Ahvaz

Shideh Assar¹, Payam Amini, Hani Sakhravi^{3*}

1. Department of Medicine, Jundishapur University of Medical Science, Ahvaz, Iran.
2. Department of Hygiene, Jundishapur University of Medical Science, Ahvaz, Iran.
3. General Practitioner, Jundishapur University of Medical Science, Ahvaz, Iran.

ABSTRACT

Background and Aim: Considering the necessity of integrating medical education and the provision of medical services to patients, observing patient rights during medical education is a major challenge. Therefore, the present study was conducted with the aim of investigating the conflict between medical education and patient rights from the perspective of interns.

Methods: This descriptive-analytical study was conducted at Jundishapur University, Ahvaz in 2021. The study population consisted of the medical interns who had passed at least six months of their internship period. The researcher developed a 5-point Likert scale questionnaire to conduct a survey among interns and the validity and the reliability of the questionnaire was confirmed. The data were analyzed using descriptive and inferential statistics tests in SPSS 26 software.

Ethical Considerations: All ethical standards were observed during the research process, including ensuring data confidentiality and obtaining the participants' consent.

Results: Based on the participants' answers, medical students' level of awareness of patient rights charter was significantly lower than average, with the median of 3 (3-2) out of 5 and p-value=0.022. In addition, the level of patient rights observance on the part of interns was significantly lower than the average, with the mean of 2.68±0.89 and p-value=0.00. The lowest score belonged to ensuring the confidentiality of patients' secrets and their medical records, with the median of 2 (3-1) and p-value=0.001. The level of disruption in students' education due to the necessity of observing patient rights was significantly higher than average, with the median of 3.25 (2.3-75.50) and p-value=0.017. The highest score belonged to patients' preventing medical interns from doing medical examinations, with the median of 3 (3-4) and p-value=0.03.

Conclusion: The results of the present study indicated that in the educational process, patient rights are observed less than average, and patients cause disruption in the educational process through preventing interns from doing medical examinations and not cooperating with them.

Keywords: Patient Rights; Medical Education; Conflict; Medical Interns

Corresponding Author: Hani Sakhravi; **Email:** Hanisakhravi@yahoo.com

Received: February 14, 2023; **Accepted:** June 10, 2023; **Published Online:** June 12, 2023

Please cite this article as:

Assar SH, Amini P, Sakhravi H. Examining the Conflict between Medical Education and Patient Rights from the Point of View of Medical Interns of Jundishapur University of Medical Sciences, Ahvaz. *Faṣḥnāmah-i akhlāq-i pizishkī, i.e., Quarterly Journal of Medical Ethics*. 2022; 16(47): e28.

مجله اخلاق پزشکی

دوره شانزدهم، شماره چهل و هفتم، ۱۴۰۱

مرکز تحقیقات اخلاق و حقوق پزشکی

بررسی تعارض بین آموزش پزشکی و حقوق بیمار از دیدگاه کارورزان رشته پزشکی

دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور شهر اهواز

شیده عصار^۱، پیام امینی^۲، هانی سخراوی^{۳*}

۱. گروه کودکان، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز، اهواز، ایران.

۲. گروه آمار، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز، اهواز، ایران.

۳. گروه آموزش پزشکی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز، اهواز، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: با توجه به لزوم ادغام آموزش پزشکی و ارائه خدمات درمانی به بیماران، رعایت حقوق بیمار حین آموزش چالش مهمی است، لذا این پژوهش به هدف بررسی میزان تعارض بین آموزش پزشکی و حقوق بیمار از دیدگاه کارورزان، انجام گردید.

روش: این مطالعه توصیفی - تحلیلی در دانشگاه جندی شاپور اهواز در سال ۱۴۰۰ انجام شد. جامعه مورد مطالعه کارورزان پزشکی با گذراندن حداقل شش ماه از دوره کارورزی بودند. یک پرسشنامه محقق ساخته با مقیاس لیکرت جهت جمع آوری نظرات تهیه و روایی و پایایی آن به تأیید رسید. داده‌ها با آزمون‌های آمار توصیفی و استنباطی در نرم افزار SPSS 26 تجزیه و تحلیل گردید.

ملاحظات اخلاقی: کلیه موازین اخلاقی شامل محرمانگی اطلاعات و رضایت شرکت کنندگان در روند پژوهش، رعایت گردید.

یافته‌ها: بر اساس نظر ۱۲۵ کارورز، آگاهی فراگیران از منشور حقوق بیمار با میانگین (۳-۲) از ۵ نمره و $p \text{ value} = 0/022$ به طور معنی داری کمتر از متوسط و میزان رعایت حقوق بیماران توسط فراگیران با میانگین $2/68 \pm 0/89$ و $p \text{ value} = 0/001$ به صورت معنی داری کمتر از متوسط بودند. کمترین مورد رعایت، حفظ اسرار بیمار و محرمانه نگه داشتن اطلاعات پرونده با میانگین (۳-۱) و $p \text{ value} = 0/001$ بود. میزان اختلال در آموزش فراگیران به دلیل لزوم رعایت حقوق بیماران با میانگین (۵/۰-۳/۷۵) و $p \text{ value} = 0/017$ و $3/75$ به طور معنی داری بیشتر از متوسط بود. بیشترین مورد ممانعت بیماران از انجام معاینات پزشکی با میانگین (۴-۳) و $p \text{ value} = 0/003$ توسط فراگیران بود.

نتیجه گیری: نتایج این پژوهش نشان داد، حقوق بیماران در روند آموزش کمتر از متوسط رعایت می شود و بیماران با ممانعت از انجام معاینات پزشکی و عدم همکاری با فراگیران، باعث اختلال در روند آموزشی می گردند.

واژگان کلیدی: حقوق بیمار؛ آموزش پزشکی؛ تعارض؛ کارورزان پزشکی

نویسنده مسئول: هانی سخراوی؛ پست الکترونیک: Hanisakhravi@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۱/۲۴؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۲۰؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۳/۲۲

خواهشمند است این مقاله به روش زیر مورد استناد قرار گیرد:

Assar SH, Amini P, Sakhravi H. Examining the Conflict between Medical Education and Patient Rights from the Point of View of Medical Interns of Jundishapour University of Medical Sciences, Ahvaz. Faşlnāmah-i akhlāq-i pizishkī, i.e., Quarterly Journal of Medical Ethics. 2022; 16(47): e28.

مقدمه

امروزه علیرغم تلاش کادر درمانی و وجود امکانات گسترده، میزان نارضایتی بیماران هنگام مراجعه به مراکز بهداشتی و درمانی و دریافت خدمات مراقبتی رو به افزایش است که این نارضایتی تا حدودی مربوط به عدم رعایت حقوق بیماران توسط کارکنان مراکز درمانی است (۱). با توجه به گزارشات مرتبط در این زمینه میزان آگاهی کادر درمان از منشور حقوق بیمار و میزان رعایت آن توسط آن‌ها وضعیت مطلوبی ندارد (۲). رعایت حقوق بیماران به عنوان یک اولویت اخلاقی امری مهم در آموزش دانشجویان پزشکی می‌باشد. در برخی از موارد، رعایت حقوق بیماران انجام کار پزشکی را برای پزشکان دشوار می‌کند (۳). منشور حقوق بیمار شامل مجموعه‌ای از حقوق قانونی بیماران است که باید از سوی ارائه‌دهندگان خدمات درمانی رعایت شود. شواهد موجود نشان می‌دهد که این حقوق در برخی از مراکز سرپایی به طور کامل رعایت نمی‌شود (۴).

در دهه‌های اخیر از سوی سازمان حقوق بشر، توجه مجامع علمی جهانی به حقوق گروه‌های اجتماعی خاص از جمله بیماران جلب شده است. بیماران به عنوان یکی از آسیب‌پذیرترین گروه‌های اجتماعی به لحاظ جسمی، روانی، اجتماعی و اقتصادی در معرض خطر قرار دارند (۵). منشور حقوق بیماران می‌تواند کیفیت مراقبت‌های بهداشتی را بهبود بخشد و حمایت از آن ممکن است آسیب‌های جبران‌ناپذیر جسمی، روانی و اجتماعی را کاهش دهد. بر این اساس، اکثر کشورها با اتخاذ قوانین مربوط به حقوق بیمار، ارائه‌دهندگان خدمات بهداشتی و درمانی را ملزم به پیروی از این قوانین می‌کنند (۶). با توجه به اهمیت حقوق بیمار در مراقبت‌های بهداشتی، منشور حقوق بیمار در ایران با هدف تبیین حقوق دریافت‌کنندگان خدمات سلامت و همچنین رعایت موازین اخلاقی در پزشکی تدوین شده است. محورهای پنج‌گانه این منشور شامل حق دریافت خدمات مطلوب، حق دریافت اطلاعات به نحو مطلوب و کافی، حق انتخاب و تصمیم‌گیری آزادانه بیمار در دریافت خدمات سلامت، حق احترام به حریم

خصوصی بیمار و رعایت اصل رازداری و در نهایت حق دسترسی به نظام کارآمد رسیدگی به شکایات است. توجه به این مهم ضروری است که با وجود تدوین و ابلاغ این منشور برای رعایت حقوق بیماران، تنها در صورتی می‌توان به رعایت موارد آن امیدوار بود که تمهیدات لازم جهت فرهنگ‌سازی مناسب، توجه همه‌جانبه به حقوق دریافت‌کنندگان خدمات درمانی، شناسایی موانع، راهکارهای اجرایی‌شدن منشور و... فراهم شود (۷).

یکی از روش‌های بررسی عملکرد و کیفیت خدمات بیمارستانی، ارزیابی رضایت مراجعه‌کنندگان یا بیماران بستری‌شده آن‌ها است. بدیهی است که نارضایتی بیماران و بی‌توجهی به دیدگاه آن‌ها منجر به اختلال در روند درمانی مطلوب می‌شود. باید در نظر داشت که آگاهی بیماران در رابطه با حقوق خود از بیمارستان، پزشک، پرستار و سایر اعضای کادر درمانی کم است. از طرفی اخذ رضایت شخصی آن‌ها تا بهبودی کامل امری ضروری است. به همین جهت لازم است بیماران با حقوق خود آشنا شوند (۸).

استفاده از بیماران برای آموزش پزشکی توسط دانشجویان پزشکی واقعیتی شناخته شده است؛ این دانشجویان ممکن است در راستای آموزش پزشکی، از بیماران جهت مشاهده و یا انجام عملی آنچه آموخته‌اند، استفاده کنند. غالباً این امر مسلم تلقی می‌شود که چون بیماران از مراقبت پزشکان بهره می‌برند باید در آموزش بالینی نیز شرکت کنند. استدلال علیه این فرض این است که بیماران حق استقلال و تصمیم‌آزادانه در رابطه با مراقبت‌های درمانی دارند. دانشجویان پزشکی باید در نظر داشته باشند که حق بیمار برای امتناع از شرکت در آموزش پزشکی به برخورداری از آموزش پزشکی اولویت دارد (۹).

با توجه به اینکه آموزش پزشکی از سه رکن اصلی پزشک، دانشجو و بیمار تشکیل شده است (۱۰)، کسب رضایت آگاهانه از بیمار در مورد هرگونه مداخله و درمان، آگاه‌کردن بیمار از نقش دانشجو، در نظرگرفتن محدودیت زمانی برای مواجهه دانشجویان با بیمار و دادن زمانی برای اینکه پزشک با بیمار تنها باشد، جز اصولی است که باید در آموزش بر بالین بیمار رعایت گردد. در این میان با توجه به اینکه بیمار ناخواسته

حقوق بیماران در فرایند آموزش پزشکی، در این مطالعه به بررسی تعارض میان آموزش پزشکی و حقوق بیمار از دیدگاه کارورزان رشته پزشکی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور شهر اهواز در سال ۱۴۰۰ پرداخته شده است.

روش

این مطالعه از نوع توصیفی - مقطعی است که در دانشگاه جندی‌شاپور شهر اهواز در پاییز سال ۱۴۰۰ انجام شده است. جامعه مورد مطالعه کارورزان رشته پزشکی بودند که حداقل شش ماه از دوره کارورزی خود را گذرانیده بودند و رضایت به شرکت در مطالعه داشتند. روش نمونه‌گیری تصادفی اتخاذ گردید و نظرات کارورزان از طریق یک پرسشنامه محقق‌ساخته شامل ۱۹ سؤال جمع‌آوری شد. هر سؤال دارای ۵ گزینه شامل خیلی کم، کم، تا حدودی، زیاد و خیلی زیاد بود که پاسخ‌ها با مقیاس لیکرت به ترتیب از ۱ تا ۵ نمره‌دهی شد. روایی پرسشنامه به روش Expert Panel و پایایی آن با محاسبه آلفای کرونباخ (برابر ۰/۹) تأیید شد. نتایج این مطالعه با آمار توصیفی شامل میانگین، انحراف معیار، میانه و دامنه میان چارکی (تفاضل چارک سوم و اول) از طریق نرم‌افزار آماری SPSS 26 تجزیه و تحلیل گردید. به منظور بررسی تعارض میان رعایت حقوق بیمار و آموزش پزشکی، دو متغیر کلی شامل: ۱- «میزان اختلال در آموزش توسط بیماران» از فرایند ۴ متغیر جزئی پرسشنامه؛ ۲- «میزان رعایت حقوق بیماران توسط فراگیران پزشکی» از فرایند ۸ متغیر جزئی پرسشنامه در نظر گرفته شد که متغیر ۱ با آزمون ویلکاکسون و متغیر ۲ با آزمون t تک‌نمونه‌ای بررسی شد. جهت بررسی فراوانی داده‌ها و تعیین موارد با توزیع نرمال یا غیر نرمال، از آزمون Kolmogorov-Smirnov استفاده شد. جهت بررسی معنی‌داری ارتباط بین متغیرها با توزیع غیر نرمال از آزمون ویلکاکسون و برای متغیرهای با توزیع نرمال از آزمون t تک‌نمونه‌ای استفاده شد. میانگین نمره حاصل از آمار توصیفی برای هر سؤال پرسشنامه محاسبه و با حد وسط طیف لیکرت یعنی عدد ۳ مقایسه شد.

وارد پروسه یاددهی و یادگیری می‌شود، باید در فرایند آموزش مورد توجه قرار گیرد و حقوق او به عنوان یک انسان رعایت گردد (۱۱). بیمار حق دارد در رابطه با تجارب، سطح توانایی، جنسیت و حتی تعداد دانشجویانی که در فرایند معاینه و درمان دخیل هستند، اطلاعات کافی داشته باشد (۱۲).

از سوی دیگر، عدم مشارکت بیماران در فرایند آموزش می‌تواند نتایج منفی به بار آورد، چراکه تربیت نیروهای متخصص در رشته‌های مختلف علم پزشکی به صورت مؤثر نیازمند حضور در محیط واقعی و آموزش بر بالین بیمار است. کادر درمانی عمدتاً بر این باورند بیماران به دلایلی از قبیل وظیفه اجتماعی در قبال جامعه، عدم توانایی پرداخت هزینه بخش خصوصی، دریافت سطح بالاتری از درمان و مراقبت با مشارکت در آموزش و رعایت حقوق دانشجو در دریافت آموزش، موظف هستند در آموزش دانشجویان شرکت کنند (۱۲).

از دیدگاه کارکنان مراکز درمانی، مراجعه و بستری‌شدن بیمار در بیمارستان آموزشی به منزله موافقت با فرایند مراقبت و درمان توسط دانشجو است، اما با در نظر گرفتن منشور حقوق بیمار، نتیجه گرفته می‌شود که بیماران هیچ اجباری برای مشارکت در آموزش دانشجویان ندارند و این بیمارستان است که وظیفه آموزش دانشجویان را به عهده دارد نه بیماران (۱۳).

بیماران از مراکز بهداشتی و درمانی انتظار دارند صرف نظر از در نظر گرفتن جنسیت، سن، نژاد و سایر تفاوت‌ها از حقوقی مانند انتخاب آزادانه، مورد احترام قرار گرفتن، محرمانه‌بودن اطلاعات، درمان، مراقبت و اعتراض کارآمد برخوردار شوند. در مقابل نیز، پزشکان وظیفه دارند این حقوق را رعایت نمایند (۱۴)، چراکه رعایت حقوق بیماران نه تنها برای جلب رضایت آن‌ها ضروری است، بلکه موجب بهبود ارتباط بیماران و ارائه کنندگان خدمت می‌گردد و کیفیت مراقبت‌های بهداشتی و درمانی را ارتقا می‌بخشد (۱۵). نتایج مطالعه درافشان و همکاران در سال ۹۹-۱۳۹۸ در بررسی آگاهی کارآموزان و کارورزان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز از منشور حقوق بیمار نشان داد دانشجویان از آگاهی متوسطی برخوردار هستند (۱۶)، لذا بر اساس اهمیت موضوع احترام به

یافته‌ها

از میان ۱۶۵ کارورز مقطع زمانی مورد نظر، ۱۲۵ نفر پرسشنامه‌ها را تکمیل نمودند. جدول ۱ توزیع درصد فراوانی نظرات کارورزان در مورد هر یک از متغیرهای مطالعه را نشان می‌دهد. به منظور سهولت در جمع‌بندی نتایج پژوهش، دو متغیر کلی شامل: ۱- «میزان اختلال در آموزش توسط بیماران» از برابند ۴ متغیر جزئی پرسشنامه؛ ۲- «میزان رعایت حقوق بیماران توسط فراگیران پزشکی» از برابند ۸ متغیر جزئی پرسشنامه در نظر گرفته شد که جدول ۲ آمار توصیفی مربوط به این متغیرهای کلی مطالعه (۱ و ۲) را نشان می‌دهد. میانه و دامنه میان چارکی نظرات کارورزان در مورد هر یک از متغیرهای مطالعه بر حسب مقیاس لیکرت ۱-۵ نمره‌ای و پاسخ آزمون ویلکاکسون برای هر متغیر در جدول ۳ آورده شده است.

بر اساس نظر کارورزان آگاهی فراگیران از منشور حقوق بیمار با میانه (۲-۳) و ۳ به $p \text{ value} = 0/022$ به طور معنی‌داری کمتر از متوسط بود (جدول ۳). تنها ۳۳/۸ درصد آنان ابراز داشتند

که از منشور حقوق بیماران آگاهی زیاد یا خیلی زیاد داشتند (جدول ۱). میزان رعایت حقوق بیماران توسط فراگیران با میانگین $2/68 \pm 0/19$ و $p \text{ value} = 0/001$ به صورت معنی‌داری کمتر از متوسط بود (جدول ۲). از طرفی میزان اختلال در آموزش فراگیران توسط بیماران از دید کارورزان، با میانه (۲/۷۵-۳/۵۰) و $3/25$ به صورت معنی‌داری بیشتر از حد متوسط بود ($p \text{ value} = 0/017$) و بیشترین اختلالی که بیماران در امر آموزش ایجاد می‌کنند را ممانعت از انجام معاینات پزشکی توسط فراگیران دانستند (جدول ۳). تضييع حقوق بیماران ناشی از آموزش فراگیران شامل موارد: تأخیر در رسیدگی به بیمار و مراقبت وی به جهت آموزش فراگیران، بروز خطاهای پزشکی باعث آسیب به بیمار توسط فراگیران پزشکی، عدم حفظ اسرار بیمار و محرمانه نگه داشتن اطلاعات پرونده وی از سوی فراگیران پزشکی و رعایت نکردن حق انتخاب و تصمیم آزادانه بیمار به صورت معنی‌داری از حد متوسط بالاتر بود.

جدول ۱: توزیع درصد فراوانی نظرات کارورزان در مورد هر یک از متغیرهای مطالعه

متغیر	(درصد)	(درصد)	(درصد)	(درصد)	(درصد)
آگاهی فراگیران پزشکی از منشور حقوق بیمار	۸/۱	۱۲/۱	۴۶/۰	۱۶/۱	۱۷/۷
ارائه آموزش لازم به فراگیران در زمینه رعایت حقوق بیمار توسط مدرسین بالینی	۱۵/۱	۱۸/۵	۲۸/۶	۲۴/۴	۱۳/۴
ممانعت بیماران از انجام معاینات پزشکی توسط فراگیران	۹/۷	۳۰/۶	۳۵/۵	۱۸/۵	۵/۶
ممانعت بیماران از انجام اقدامات تشخیصی و درمانی توسط فراگیران	۵/۷	۲۵/۴	۴۱/۰	۲۲/۱	۵/۷
رفتار غیر محترمانه و نامناسب بیماران با فراگیران	۱۹/۲	۲۰/۸	۲۸/۰	۲۰/۸	۱۱/۲
همکاری بیماران برای رسیدن فراگیران به اهداف آموزش خود در کل	۹/۸	۱۵/۴	۳۹/۸	۲۶/۰	۸/۹
اختلال آموزش به دلیل لزوم رعایت حقوق بیمار	۱۳/۷	۲۱/۰	۴۱/۱	۱۵/۳	۸/۹
تضييع حقوق بیماران ناشی از آموزش دیدن فراگیران پزشکی	۱۷/۷	۲۳/۴	۲۳/۴	۲۴/۲	۱۱/۳
معرفی خود به عنوان فراگیر پزشکی به بیمار	۲۲/۴	۱۹/۲	۲۳/۲	۲۵/۶	۹/۶
رفتار محترمانه با بیمار از سوی فراگیران پزشکی	۴/۸	۶/۴	۲۶/۴	۴۰/۰	۲۲/۴
احترام به حریم خصوصی بیمار توسط فراگیران پزشکی	۶/۴	۸/۸	۲۸/۰	۳۲/۸	۲۴/۰
حفظ اسرار بیمار و محرمانه نگه داشتن اطلاعات پرونده وی از سوی فراگیران	۳/۲	۱۰/۴	۲۴/۸	۳۴/۴	۲۷/۲
رعایت حق انتخاب و تصمیم آزادانه بیمار	۱۱/۳	۱۶/۹	۲۳/۴	۳۱/۵	۱۶/۹
اخذ اجازه از بیمار قبل از انجام معاینات پزشکی توسط فراگیران	۱۳/۶	۲۲/۴	۱۹/۲	۲۵/۶	۱۹/۲
اخذ رضایت از بیمار قبل از انجام اقدامات تشخیصی درمانی توسط فراگیران	۱۰/۷	۲۰/۷	۲۲/۳	۲۴/۰	۲۲/۳

متغیر	(درصد)	(درصد)	(درصد)	(درصد)	(درصد)
ارائه توضیحات لازم به بیماران قبل از انجام اقدامات تشخیصی و درمانی	۱۲/۱	۲۳/۴	۲۳/۴	۲۴/۲	۱۶/۹
تأخیر رسیدگی به بیمار و مراقبت وی به جهت آموزش دیدن فراگیران	۲۲/۴	۱۸/۴	۲۹/۶	۲۰/۰	۹/۶
بروز خطاهای پزشکی باعث آسیب به بیمار توسط فراگیران	۲۳/۲	۱۷/۶	۳۱/۲	۱۸/۴	۹/۶
رعایت حقوق بیماران توسط فراگیران پزشکی در بیمارستان‌های آموزشی در کل	۸/۲	۱۶/۴	۳۲/۸	۲۰/۵	۲۲/۱

جدول ۲: آمار توصیفی متغیرهای کلی مطالعه (۱ و ۲)

متغیر کلی	متغیر جزئی مطالعه	انحراف معیار	میانگین نمره
میزان اختلال در آموزش به دلیل لزوم رعایت حقوق بیماران	ممانعت بیماران از انجام معاینات پزشکی توسط فراگیران ممانعت بیماران از انجام اقدامات تشخیصی و درمانی توسط فراگیران رفتار غیر محترمانه و نامناسب بیماران با فراگیران اختلال آموزش به دلیل لزوم رعایت حقوق بیمار	۰/۷۲۲	۳/۱۴
میزان رعایت حقوق بیماران توسط فراگیران پزشکی	معرفی خود به عنوان فراگیر پزشکی به بیمار رفتار محترمانه با بیمار از سوی فراگیران پزشکی احترام به حریم خصوصی بیمار توسط فراگیران پزشکی حفظ اسرار بیمار و محرمانه نگه داشتن اطلاعات پرونده وی از سوی دیگران رعایت حق انتخاب و تصمیم آزادانه بیمار اخذ اجازه از بیمار قبل از انجام معاینات پزشکی توسط فراگیران اخذ رضایت از بیمار قبل از انجام اقدامات تشخیصی و درمانی توسط فراگیران ارائه توضیحات لازم به بیماران قبل از انجام اقدامات تشخیصی و درمانی	۰/۸۸۸	۲/۶۸

جدول ۳: میانگین کمی نظرات کارورزان در مورد هر یک از متغیرهای مطالعه بر حسب مقیاس لیکرت ۱-۵ نمره‌ای

و پاسخ آزمون ویلکاکسون برای هر متغیر

متغیر	دامنه میان چارگی	میان	P value
آگاهی فراگیران پزشکی از منشور حقوق بیمار	۱/۰۰	۳/۰۰	۰/۰۲۲
ارائه آموزش لازم به فراگیران در زمینه رعایت حقوق بیمار توسط مدرسین بالینی	۲/۰۰	۳/۰۰	۰/۹۱۹
ممانعت بیماران از انجام معاینات پزشکی توسط فراگیران	۱/۰۰	۳/۰۰	۰/۰۳۷
ممانعت بیماران از انجام اقدامات تشخیصی و درمانی توسط فراگیران	۲/۰۰	۳/۰۰	۰/۷۲۳
رفتار غیر محترمانه و نامناسب بیماران با فراگیران	۲/۰۰	۳/۰۰	۰/۱۳۷
همکاری بیماران برای رسیدن فراگیران به اهداف آموزش خود در کل	۱/۵۰	۳/۰۰	۰/۴۳۸
اختلال آموزش به دلیل لزوم رعایت حقوق بیمار	۱/۰۰	۳/۰۰	۰/۱۴۰
تضعیف حقوق بیماران ناشی از آموزش دیدن فراگیران پزشکی	۲/۰۰	۳/۰۰	۰/۲۵۶
معرفی خود به عنوان فراگیر پزشکی به بیمار	۲/۰۰	۳/۰۰	۰/۰۶۰
رفتار محترمانه با بیمار از سوی فراگیران پزشکی	۱/۰۰	۲/۰۰	۰/۰۰
احترام به حریم خصوصی بیمار توسط فراگیران پزشکی	۱/۰۰	۲/۰۰	۰/۰۰

۰/۰۰	۲/۰۰	۲/۰۰	حفظ اسرار بیمار و محرمانه نگه داشتن اطلاعات پرونده وی از سوی فراگیران
۰/۰۳۵	۳/۰۰	۲/۰۰	رعایت حق انتخاب و تصمیم آزادانه بیمار
۰/۲۲۷	۳/۰۰	۲/۰۰	اخذ اجازه از بیمار قبل از انجام معاینات پزشکی توسط فراگیران
۰/۰۲۵	۳/۰۰	۲/۰۰	اخذ رضایت از بیمار قبل از انجام اقدامات تشخیصی و درمانی توسط فراگیران
۰/۳۴۰	۳/۰۰	۲/۰۰	ارائه توضیحات لازم به بیماران قبل از انجام اقدامات تشخیصی و درمانی
۰/۰۲۴	۳/۰۰	۲/۰۰	تأخیر رسیدگی به بیمار و مراقبت وی به جهت آموزش دیدن فراگیران
۰/۰۱۵	۳/۰۰	۲/۰۰	بروز خطاهای پزشکی باعث آسیب به بیمار توسط فراگیران
۰/۰۰۴	۳/۰۰	۱/۰۰	رعایت حقوق بیماران توسط فراگیران پزشکی در بیمارستان‌های آموزشی در کل
۰/۰۱۷	۳/۲۵	۰/۷۵	میزان اختلال در آموزش به دلیل لزوم رعایت حقوق بیماران

بحث

در فرآیند آموزش بالینی با چالش‌هایی در خصوص رعایت حقوق بیمار از رعایت حقوق وی و رضایت دانشجو از فرایند آموزش روبه رو هستیم، لذا لازم است که تعادلی ما بین این محورها برقرار گردد (۱۷). از دیدگاه کارورزان رشته پزشکی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور در سال ۱۴۰۰ برای رسیدن به اهداف آموزشی فراگیران پزشکی، حقوق بیماران به میزان بیش از حد متوسط ضایع شده است. این نتیجه همسو با نتایج به دست آمده توسط فرج‌پور و افشار بوده که در انتهای پژوهش خود به این نتیجه می‌رسند که بیمارستان‌ها و مراکز درمانی آموزشی به حداقل‌های لازم در خصوص رعایت اصول اخلاقی و اجرای کدهای رفتاری در بخش‌های آموزش بالینی دست نیافته‌اند (۱۸)، لذا به نظر می‌رسد که نظام سلامت کشور می‌بایستی با نگاهی سازمانی به دنبال راه‌حلی برای رفع چنین معضلی بوده و با تدوین پروتکل و دستورالعمل نسبت به استانداردهای نحوه دخالت دانشجویان گروه پزشکی در امر تشخیص و درمان بیماران اقدام نماید. همچنین مسئولیت مدرسین بالینی و مدیران مراکز درمانی را در آموزش و درمان همزمان و نظارت بر فراگیران در بیمارستان‌ها و درمانگاه‌های دانشگاهی، به خوبی روشن سازد و مورد تأیید قرار دهد.

۳۳/۸ درصد کارورزان ابراز داشتند که از منشور حقوق بیماران اطلاع کافی دارند که این نتیجه با نتایج مطالعه نکویی مقدم و همکاران (۱) و مطالعه رنجبر و همکاران (۱۹) همسو می‌باشد. مطالعه رنجبر و همکاران نیز نشان داده بود که حداقل ۳۶/۷

درصد از دانشجویان ابراز داشته‌اند که اطلاعات کافی از منشور حقوق بیماران دارند. در این پژوهش مشخص شد فقط ۴۲/۶ درصد از کارورزان معتقدند که حقوق بیماران مورد مداوا در بیمارستان‌های آموزشی شهر اهواز به خوبی رعایت می‌شود که همسو با نتایج مطالعه نکویی مقدم و همکاران (۱) و همچنین همسو با نتایج مطالعه رشت‌آبادی و همکاران است (۲۰).

بر اساس میانگین نظرات کارورزان، میزان رعایت حقوق بیماران توسط فراگیران در بیمارستان‌های آموزشی در کل از حد متوسط کمتر است و ۳۳/۸ درصد کارورزان میزان تضییع حقوق بیماران برای رسیدن به اهداف آموزشی را زیاد و خیلی زیاد می‌دانستند، یعنی آموزش فراگیران به میزانی بیش از متوسط سبب تضییع حقوق بیمار می‌شود. یکی از دلایل این موضوع شاید عدم اشراف و آگاهی ناکافی فراگیران از منشور حقوق بیمار باشد، چون نمی‌توان انتظار داشت بدون آگاهی و آموزش کافی در خصوص این منشور آن را رعایت نمایند. پس لازم است در این زمینه برنامه آموزشی مناسب‌تری در نظر گرفته شود و تأکید بیشتری از سوی مدرسین صورت گیرد.

بر اساس میانگین نظرات کارورزان، در بین جنبه‌های مختلف حقوق بیمار، «حفظ اسرار بیمار و محرمانه نگه داشتن اطلاعات پرونده» کمترین میزان رعایت از سوی فراگیران را به خود اختصاص داده بود که این موضوع دارای اهمیت ویژه‌ای است که باید بر آن نظارت بیشتری اعمال گردد.

از دیدگاه کارورزان رفتار محترمانه با بیمار و احترام به حریم خصوصی بیمار نیز که از جنبه‌های مهم رعایت حقوق بیمار

است در حدی کمتر از متوسط رعایت می‌شد. خطاهای پزشکی از سوی فراگیران به میزانی بیش از متوسط سبب آسیب به بیمار شده و رسیدگی به بیمار و مراقبت از وی به جهت آموزش دیدن فراگیران به میزانی بیش از حد متوسط به تأخیر می‌افتد و حق انتخاب و تصمیم آزادانه بیمار به صورت مطلوب رعایت نمی‌شود. به نظر می‌رسد در این زمینه باید آموزش و نظارت بیشتر شود و آموزش به گونه‌ای باشد که نگرش فراگیران تغییر کند و نباید به بیمار همانند یک وسیله کمک آموزشی نگریسته شود که بعضی مطالعات بیانگر این نوع دید فراگیران به بیمار و در نتیجه عدم رعایت حقوق وی هستند (۱۷). در مطالعه Gil Santos و همکاران (۲۱) مشخص شده بود که دانشجویان به خوبی خود را به بیماران معرفی نمی‌کنند که در مطالعه حاضر ۳۵/۲ درصد از کارورزان معتقد بودند که فراگیران در حد مطلوبی خود را به بیماران معرفی می‌کنند و ۲۲/۴ درصد این میزان را بسیار کم ارزیابی نمودند. بسیاری از دانشجویان تصور می‌کنند که نصب کارت شناسایی کافی است و از مدرسین خود الگو می‌گیرند. اگر مدرسین بالینی به این مسأله اهمیت بیشتری دهند، به آن به عنوان الگو عمل نموده و تأکید کنند وضعیت بهتر شود. از سوی مقابل نیز چالش‌هایی وجود دارد که رعایت حقوق بیمار ممکن است سبب اختلال در امر آموزش گردد. مشارکت بیماران در آموزش بالینی امری ضروری است. فراگیران برای یادگیری معاینات و اقدامات بالینی لازم است آن را در محیط واقعی انجام دهند و انجام معاینه و اقدامات درمانی در محیط شبیه سازی شده و بر روی ماکت و بیمارنا کافی نیست. بسیاری از بیماران عقیده دارند فراگیران پزشکی در انجام معاینات و اقدامات درمانی مهارت کافی ندارند و سبب ایجاد درد و آسیب خواهند شد و به همین دلیل در مواردی با فراگیران همکاری نمی‌کنند و اجازه معاینه و اقدامات درمانی توسط آنان را نمی‌دهند. در مطالعه حاضر از دیدگاه کارورزان، همکاری بیماران برای رسیدن فراگیران به اهداف آموزشی خود مطلوب نبود و به ویژه همکاری جهت انجام معاینات پزشکی به صورت معنی داری کمتر از حد متوسط بود که این

موضوع سبب اختلال در فرایند آموزش پزشکی بالینی می‌شود. مطالعه Chipp و همکاران در سال ۲۰۰۴ نشان می‌دهد میزان همکاری و رضایت بیمار در وارد شدن به فرایند آموزش به سه مسأله اصلی بیمار، دانشجو و اقدامات درمانی مرتبط است؛ اول اینکه خود بیمار شامل چه نوع خصوصیات فردی، نوع بیماری و ... باشد. دوم مسائل مربوط به دانشجو از جمله اعتماد به نفس، میزان مهارت وی در برقراری ارتباط و انجام اقدامات درمانی و مورد سوم نوع اقدام تشخیصی یا درمانی و شرایط مربوط به آن است، لذا با در نظر داشتن این سه مسأله فرایند آموزش بالینی طوری باید مدیریت شود که هم بیمار و هم دانشجو منتفع شوند (۲۲). می‌توان با آموزش مهارت‌های ارتباطی، ایجاد فرصت‌های یادگیری معاینات روی بیمارنا و انجام اقدامات درمانی به کمک شبیه‌ساز قبل از انجام معاینه و اقدامات درمانی روی بیمار واقعی و نیز نظارت بیشتر مدرسین، همکاری بیماران را افزایش داد. بدیهی است که کسب مهارت در این زمینه قبل از انجام معاینه و اقدامات درمانی روی بیمار، از ایجاد درد و آسیب احتمالی ناشی از آن جلوگیری خواهد نمود و سبب جلب اعتماد بیمار برای ادامه کار و رضایت وی خواهد شد.

نتیجه‌گیری

این مطالعه نشان داد از دیدگاه کارورزان پزشکی، حقوق بیماران در روند آموزش بیش از حد متوسط تضییع می‌شود. کارورزان همچنین اعتقاد داشتند بیماران با ممانعت از انجام معاینات پزشکی و عدم همکاری با فراگیران، باعث ایجاد اختلال در روند آموزشی می‌گردند. آموزش بیشتر در زمینه منشور حقوق بیمار و مهارت‌های ارتباطی به فراگیران، نظارت بیشتر مدرسین بالینی، استفاده از بیمارنا و شبیه‌سازها برای آموزش معاینات و اقدامات درمانی می‌تواند در کاهش تعارض بین آموزش پزشکی و رعایت حقوق بیمار مؤثر باشد.

مشارکت نویسندگان

شیده عصار: ایده اولیه تحقیق، طراحی پرسشنامه، ویرایش و نظارت بر محتوای علمی، تدوین مقاله.

پیام امینی: نظارت بر تجزیه و تحلیل آماری نتایج. هانی سخراوی: نمونه‌گیری و جمع‌آوری داده‌ها، تجزیه و تحلیل آماری نتایج، نگارش نسخه اولیه مقاله، ارسال مقاله. نویسندگان نسخه نهایی را مطالعه و تأیید نموده و مسئولیت پاسخگویی در قبال پژوهش را پذیرفته‌اند.

تشکر و قدردانی

ابراز نشده است.

تضاد منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافع احتمالی را در رابطه با تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله اعلام نکرده‌اند.

تأمین مالی

نویسندگان اظهار می‌نمایند که هیچ‌گونه حمایت مالی برای تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله دریافت نکرده‌اند.

ملاحظات اخلاقی

تحقیق حاضر از سوی کمیته اخلاق دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز به تأیید رسیده است (کد کمیته اخلاق: IR.AJUMS.REC.1400.105).

اطلاعات جامع در رابطه با دلایل تحقیق، نتایج، حفظ محرمانگی و نحوه انجام تحقیق به افراد داده شد و رضایت آگاهانه از شرکت‌کنندگان اخذ گردید.

References

1. Nekoei MM, Amiresmaeili M, Ghorbaninia R, Sharifi T, Tabatabaie S. Awareness of Patients'rights Charter and Respecting It From the Perspective of Patients and Nurses: A Study of Limited Surgical Centers in Kerman City, 2013. *Journal of Bioethics*. 2014; 4(11): 31-56. [Persian]
2. Bagherinia M, Mohamadkhani Shahri L, Sabet Birjandi S, Tajvidi M. Professional Ethics Relationship with Patient's Rights Charter Observance among Nurses and Midwives. *Journal of Holistic Nursing and Midwifery*. 2022; 32(1): 10-19.
3. Saito Y, Kudo Y, Shibuya A, Satoh T, Higashihara M, Aizawa Y. Building medical ethics education to improve Japanese medical students' attitudes toward respecting patients' rights. *The Tohoku Journal of Experimental Medicine*. 2011; 224(4): 307-315.
4. Amini A, Tabrizi JS, Shaghaghi A. The status of observing patient rights charter in outpatient clinics of Tabriz University of Medical Sciences: Perspectives of health service clients. *Iranian Journal of Medical Education*. 2013; 13(7): 611-622. [Persian]
5. Joolae S, Joolaei A, Tschudin V, Bahrani N, Nasrabadi AN. Caring relationship: The core component of patients' rights practice as experienced by patients and their companions. *Journal of Medical Ethics and History of Medicine*. 2010; 3(4): 1-7.
6. Sharifi T, Gooski ES, Mosadeghrad AM, Jaafari-pooyan E. Practicing patients' rights in Iran: A review of evidence. *Journal of Medical Ethics and History of Medicine*. 2021; 14: 28.
7. Parsapoor A, Bagheri A, Larijani B. Patient's Rights Charter in IRAN. *Acta Medica Iranica*. 2014; 52(1): 24-28.
8. Dadashi M, Habibi RA, Alipour S, Ghoreishi SR, Abbasi N, Soltani-Kermanshahi M. Awareness and observance rate of the patients' rights charter in general hospitals; the perspectives of Iranian patients. *Hospital Topics*. 2019; 97(2): 66-72.
9. Menezes C, Dhali A. Increasing medical student numbers in resource constrained settings: Ethical and legal complexities intersecting patients' rights and responsibilities. *Developing World Bioethics*. 2022; 22(2): 86-93.
10. Towle A, Godolphin W. Patients as educators: Interprofessional learning for patient-centred care. *Medical Teacher*. 2013; 35(3): 219-225.
11. Simons RJ, Imboden E, Mattel JK. Patient attitudes toward medical student participation in a general internal medicine clinic. *Journal of General Internal Medicine*. 1995; 10(5): 251-254.
12. Omid A, Vard A, Yousefi AR, Dehghan M. Medical students' attitudes toward the patient's consent to participate in clinical training. *Iranian Journal of Medical Education*. 2012; 11(9): 1344-1349. [Persian]
13. Howe A, Anderson J. Involving patients in medical education. *BMJ*. 2003; 327(7410): 326-328.
14. Nasiriani K, Farnia F, Nasiriani F. Study of respecting patients rights from nurses point of view employed in Yazd hospitals. *Iranian Journal of Forensic Medicine*. 2007; 13(1): 33-37. [Persian]
15. Vejdani M, Foji S, Babaei Heydarabadi A, Haghighi Sani N, Pourtaieb A, Imanzad M. Clinical training students' awareness from patients' rights in Welfare and Rehabilitation Sciences University, Tehran (2013-14). *Medical Ethics*. 2015; 9(33): 143-167.
16. Dorafshan H, Jamshidi F, Bijanzadeh M. A Study on Interns and Pre-internship Students' level of Awareness About the Patient's Right Charter. *Nobel Medicus Journal*. 2022; 18(2): 99-106.
17. Omid A, Bazrafkan L, Jouhari Z, Shakoor M, Yousefi A. A review on some aspects of patient'rights in clinical education. *Iranian Journal of Medical Education*. 2012; 11(9): 1299-1311. [Persian]
18. Farajpour A, Afshar L. Review of ethical consideration in clinical training; propose behavioral codes in Iranian educational system. *Educational Development of Judishapur*. 2016; 7(1): 1-9. [Persian]
19. Ranjbar M, Dehghani A. Students' awareness of patients' right in teaching hospitals of Yazd. *Iranian Journal of Medical Ethics and History of Medicine*. 2010; 3(5): 51-60. [Persian]
20. Gil-Santos I, Santos CC, Duarte I. Medical Education: Patients' Perspectives on Clinical Training and Informed Consent. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2022; 19(13): 7611.
21. Chipp E, Stoneley S, Cooper K. The Clinical Teacher Clinical placements for medical students: Factors affecting patients' involvement in medical education. *Medical Teacher*. 2004; 26(2): 114-119.